

Rapport samt beslut avseende "Krafttag för ekonomisk demokrati"

Beslutad vid representantskapets möte 2016-02-23

Vid årsmötet för Stockholms arbetarekommuns representantskap 2015 gavs styrelsen i uppdrag att:

- inom ett år återkomma med förslag på hur vi utvidgar den ekonomiska demokratin samt
- att i medlemsutbildning och övrig studieverksamhet lyfta fram, stimulera och fördjupa diskussionen om ekonomisk demokrati som en av arbetarrörelsens ideologiska politiska huvuduppgifter

För detta arbete tillsattes i styrelsen en arbetsgrupp bestående av Magnus Nilsson (sammankallande), Annika Strandhäll samt Johnny Naderus. I och med detta ärende avlägger gruppen sin rapport till representantskapet och styrelsen för Stockholms arbetarekommun ger ett antal förslag till beslut (sidan 9) för det fortsatta arbetet att utvidga den ekonomiska demokratin.

Arbetsgruppens rapport: En socialdemokratisk ekonomisk demokrati

Inledning

Den ekonomiska demokratin är en fråga som arbetarrörelsen diskuterat sedan partiets bildande, ofta i samband med den övergripande debatten om demokratins räckvidd. Att demokratin skulle genomsyra hela samhället från allmänna val till arbetsplatsen var en självklarhet för tidiga socialdemokrater och socialister, men demokratiseringen visade sig också mer problematisk inom vissa delar och de politiska riksdagsmajoriteterna omöjliggjorde många reformer helt.

Den kanske livligaste debatten fördes under 20-talet och sedan åter på 70-talet. Först mellan Ernst Wigforss, Richard Sandler och Gustav Möller som under såväl partikongresser, i riksdagen och interna partitidningar debatterade demokratins tre delar; den politiska, sociala och ekonomiska demokratin. Den politiska demokratin vann sin tydligaste seger i samarbete med liberalerna vid införandet av allmän rösträtt för män och kvinnor. Den sociala demokratin skulle visa sig införlivas i och med välfärdsstatens uppbyggnad under efterkrigstiden men den ekonomiska demokratin fick aldrig en lika självklar konkretisering även om debatten kring den var minst lika aktiv som för de två andra demokratiformerna.

Under 60- och 70-talet drev framförallt LO på för de löntagarfonder som tillslut motvilligt infördes av den socialdemokratiska regeringen ledd av Olof Palme. Dock blev aldrig löntagarfonderna det successiva övertagande av näringslivet som förespråkarna hade hoppats utan bidrog som mest till att bygga grunden för det omfattande pensionssparande som idag finns inom LO/TCO-kollektivet.

Trots det är diskussionen om ekonomisk demokrati något som ständigt återuppstår och således är denna rapport ett försök att ge en kort genomgång av de argument som historiskt lyfts upp och var debatten befinner sig idag.

Utgångspunkten för denna rapport om ekonomisk demokrati är att ge Stockholms arbetarekommun ett underlag för en vidare diskussion kring den ekonomiska demokratins förverkligande och utgår från motion B12 – ”Krafttag för ekonomisk demokrati” från arbetarkommunens årsmöte 2015.

Historisk bakgrund – 1920-talet

Den socialdemokratiska ideologiska utvecklingen under tidigt 1900-tal är alltför omfattande för att avhandla i denna rapport men kort kan konstateras att bakgrunden för debatten om ekonomisk demokrati startades under främst 1920-talet. Under 20-talet utvecklades Socialdemokratin i Sverige från sin relativt dogmatisk hållning som i likhet med socialistiska partier runtom i Europa krävde omfattande socialisering av produktionsmedlen till att framhålla att riktningen mot en jämlikare fördelning av resurserna i samhället var det centrala, oavsett ekonomisk modell för att nå dit. På så sätt öppnades vägen för den välfärdsstat och blandekonomi som tillät en öppen marknadsekonomi att samexistera med tydligt omfördelade inslag, något som många ser som svensk socialdemokratis kännetecken.

Trots denna omsvängning så fanns det stora delar av arbetarrörelsen som fortsatte kräva förstatliganden och snabba socialiseringar. För att bemöta detta ledde främst Ernst Wigforss och Gustav Möller en rad utredningar om alternativa vägar att kontrollera produktionsmedlen. Slutsatserna blev tre alternativa vägar till en ekonomisk demokrati: Socialisering, konstitutionell socialism och industriell demokrati.

Socialisering eller förstatligandet mötte som tidigare nämnts starkt motstånd, främst av realpolitiska skäl såsom bristande parlamentariskt stöd och de enormt kostsamma och ofta impopulära lagändringar detta skulle innebära. Socialiseringen brukar inom statsvetenskap också benämnas den marxistiska traditionen på grund av sitt fokus på statligt ägande snarare än de individuella arbetstagarnas inflytande över sin arbetsplats. I denna tradition är det kollektiva ägandet viktigare än de demokratiska aspekterna.

Konstitutionell socialism blev i praktiken den politiskt framkomligaste vägen och gick i korthet ut på att bortse från ägandeform och istället med beskattning och juridik kringskära kapitalägandet till den grad att ägandet i sig förlorar sin maktposition i samhället. På så sätt möjliggjordes att privat ägande och marknadsekonomin fortlevde men att fokus lades på regleringsdiskussioner. Helt enkelt ett sätt att försöka reglera bort kapitalismen men behålla marknadsekonomin. Denna tradition kan synas än i dagens politiska samtal, inte minst i frågan om vinst i välfärden där Socialdemokratiska förespråkare av privata alternativ kan höras argumentera att kvalitetskrav och regleringar är viktigare än ägandet i sig.

Den sista varianten som förespråkades av främst Ernst Wigforss, industriell demokrati, är den tradition som ligger närmast den syndikalistiska rörelsen som var stor inom vissa fackföreningar på 20-talet. Syftet med industriell ekonomi formuleras bäst av Wigforss själv:

”Med industriell ekonomi menas här idén, att de som arbetar, med hand och hjärna, i de ekonomiska företagen, skola ha största möjliga inflytande över dessa företags ledning, största möjliga frihet att ordna sina egna arbetsförhållanden, största möjliga ansvar för produktionens fortgång och förkovran.”

Ernst Wigforss, skriften 'Industriell ekonomi' - 1920

I grunden handlar det alltså om att löntagare på en arbetsplats eller i sin fackklubb tar kontroll över sina egna arbetsförhållanden och ägandet av sin arbetsplats. Detta är också en form av ekonomisk demokrati som har återkommit i det akademiska samtalet de senaste åren och som på många håll i världen är ganska vanlig i form av löntagarekooperativ. (*Den akademiska debatten i frågan beskrivs väl i boken "Tillsammans: En fungerande ekonomisk demokrati" med Bo Rothstein som redaktör*).

Debatten om dessa tre vägar pågick under hela 20-talet och en enormt omfattande socialiseringsutredning tillsattes med hopp om att lösa frågan. Men utredningen, som tillsattes av Hjalmar Branting under hans första regering, infriade aldrig vad den lovat utan istället dog debatten under 30-talets början. Först i och med 60-talets diskussion om löntagarfonden så tog den återigen fart.

Historisk bakgrund – efterkrigstiden och löntagarfonderna

Den enskilt största diskussionen om ekonomisk demokrati under efterkrigstiden är den om löntagarfonderna. Debatten om löntagarfonderna startade egentligen som en debatt kring svenska företags övertvinster under 60-talet. En växande grupp inom LO kände under 60-talet att den svenska exportindustrin gynnats oproportionerligt av den förda solidariska lönepolitiken som höll tillbaka löneanspråken för stora delar av de anställda inom exportindustrin. Resultatet blev en skiss på löntagarfonder som presenterades 1975 och årets därpå klubbades på LO-kongressen. Syftet från början var alltså att återföra delar av företagets vinster till löntagarna och inte att styra företagen i sig.

Men under 70-talet radikaliserades debatten och löntagarfonderna förändrades till en metod för att successivt socialisera industrin och placera det aktiva ägandet i fackets händer. Något som av förklarliga skäl gjorde näringslivet rasande. Även delar av Socialdemokraterna ansåg att detta var ett brott mot den tradition av konstitutionell styrning och juridisk kontroll av näringslivet som gällt fram tills dess. Den efterföljande debatten resulterade i att den antagna lagen om löntagarfonder 1983 var kraftigt försvagad i jämförelse med LO:s originalförslag. Lagen kom heller aldrig att leda till något större maktförskjutning inom industrin utan istället förblev ägandet begränsat och passivt fram till dess avskaffande under regeringen Bildt 1992.

Löntagarfonder brukar i diskussioner om ekonomisk demokrati kategoriseras som så kallat "breddat ägande" men i denna kategori finns även andra mindre radikala alternativ. Exempelvis kan dagens fackliga pensionsfonder som förvaltas gemensamt mellan LO och TCO även benämnas som ett breddat ägande. Detta trots att denna förvaltning är aktivt mest i bemärkelsen att maximera avkastning till medlemmarna och inte direkt verksamhetsstyrande (Även om sådana förslag har presenterats under LO-kongresser så sent som på 2000-talet).

För att summera så har Socialdemokraterna med få undantag haft inställningen att reglering är att föredra framför eget ägande och socialisering. Detta har i princip gällt sedan den första socialdemokratiska regeringen tillträdde 1920.

Debatten om den ekonomiska demokratin idag

Sedan debatten på 1920-talet har mycket skett för såväl de politiska som ekonomiska förutsättningarna. Vi socialdemokrater har dominerat svensk politik under 1900-talet och den politiska demokratin genom lika rösträtt liksom den sociala demokratin genom välfärdsstatens uppbyggnad har realiserats. Även om det givetvis finns mycket kvar att utveckla inom välfärden så är samhället i grunden ett helt annat än i början av förra seklet. Under den tidiga perioden av demokratisering användes ofta argumenten från inte minst Branting att den ekonomiska demokratin måste vänta tills dess att politisk och social demokrati införts. I det hänseendet är argumenten mot ekonomisk demokrati klart svagare idag.

Samtidigt har globalisering, EU-inträde och ett alltjämt hårdare klimat av internationell konkurrens gjort att politikens räckvidd i många avseenden har begränsats. Möjligheten för ett enskilt land att föra ett helt väsensskilt ekonomiskt system riskerar att bli mycket kostsamt för medborgarna.

Frågan är alltså vilken form av ekonomisk demokrati som idag är möjlig. Efter att historiskt ha förkastat såväl socialisering av företag liksom den mer radikala formen av breddat ägandet igenom löntagarfonderna så kvarstår främst två alternativ. Ernst Wigforss ursprungsidé om industriell ekonomi samt möjligheten att låta facken ta en aktivare ägarroll av sina pensionspengar.

När det gäller pensionspengarna som LO/TCO förvaltar så har frågan diskuterats åtskilliga gånger, inte minst under förbundskongresser. Tanken är att ett mer aktivt ägande skulle möjliggöra för facket att agera motvikt mot det globala kapitalet och gynna klimatsmarta och hållbara investeringar för jämlikhet och full sysselsättning. Som motargument har främst lyfts fram riskerna att spekulera med löntagarnas pensionspengar och skepsis kring vilken skillnad man reellt hade kunnat göra. Att göra en sådan omsvängning är däremot ingen komplicerad fråga utan är snarare en politisk avvägning för de fackliga kongresserna att ta hänsyn till.

En mer komplex fråga är däremot den om industriell ekonomi, eller som det i dagens debatt ofta benämns, det löntagarägda företaget.

Industriell ekonomi – Det löntagarägda företaget

Att låta enskilda löntagare ta kontroll över sina egna företag kan tyckas ligga väl i en tidsanda då individens frihet och egenmakt värderas högt. Men tanken att löntagare själva ska ta kontroll över de arbetsplatser där de arbetar har dock bemöts med kritik från såväl höger som vänster. Från höger ifrågasätts arbetstagarnas förmåga att styra och göra nödvändiga, och ibland smärtsamma, prioriteringar i företaget. Samtidigt

kan det tyckas något absurt att demokrati skulle fungera för att styra stater med hundratal miljoner invånare men inte klara av en företagsstruktur. Tvärtom har demokrati ofta förvånat många experter och beslutsfattare med att vara både snabbare och effektivare än de någonsin anat. Även faktiska exempel på löntagarägda företag i framförallt USA har visat sig minst lika effektiva som privatägda företag.

Från vänster har kritiken främst varit att ett enskilt ägande av sin arbetsplats kommer att skapa egoistiska löntagare som vägrar samarbeta solidariskt med löntagare från andra företag. För att använda en marxistisk analys så skulle löntagarägda företag inte i grunden förändra kapitalismens strukturer och som konsekvens skulle löntagare bli vinstmaximerande företagare som tvingades ställa sina egna jobb mot andras. Och visst finns det en sanning i detta, en liknande demokratisk struktur som kan kritiserar med samma argument är bostadsrätten. Bostadsrättsföreningar innehar förvisso kontroll över sin egen fastighet men det finns också många exempel då man som fastighetsägare motarbetar sådant som skulle kunna sänka värdet av fastigheten även om det vore till gagn för hela området eller till och med staden. Egenintresset riskerar att ställas före det gemensamma när ägandet tas över.

Mot detta ska dock ställas den politiska realiteten att dagens maktcentrerade ekonomiska system är vad vi har att jämföra med. Allt annat lika så borde de flesta hålla med om att ett löntagarägt företag där avkastningen går till de anställda är att föredra framför att samma företag, och därmed vinsten, går till en enskild entreprenör.

Det finns också en renodlad nationalekonomisk fördel i att få en större mångfald inom ägandet med en mix mellan såväl statligt, kollektivt som enskilt privat ägande. En aspekt som borde tilltala såväl vänstern liksom liberaler.

Ett starkt argument för att lyfta upp löntagarägda företag på den politiska dagordningen är också den kraftigt ökande ojämlikheten. Löneskillnader har sedan 80-talet ökat kraftigt men kanske ännu mer märkbart är den vinstutdelning som varje år ökar skillnaderna mellan de med och de utan kapitalinnehav. Att beskatta kapital har blivit oerhört svårt i och med globaliseringen och därmed är statens möjligheter att omfördela inom ekonomin begränsad. Ett sätt att runda detta problem vore att företag i större utsträckning ägdes av löntagarna och därmed skulle vinsten per automatik spridas jämnare. Detta skulle alltså inte ersätta en omfördelade välfärdsstat utan fungera som ett komplement till den.

Men funkar det?

Den absolut giftigaste invändningen mot ekonomisk demokrati och löntagarägda företag är att det inte skulle fungera. Nödvändiga effektiviseringar och nedskärningar kommer inte genomföras och företagen kommer helt enkelt att gå i konkurs. Detta påstående verkar dock vara taget ur luften. Inte minst i USA är en betydande del av företagen inom såväl hög- som lågteknologisk produktutveckling löntagarägd. I Sverige är det ovanligare, men trots det finns intressanta exempel såsom exempelvis Handelsbanken. Handelsbanken drivs av en stiftelse som ägs av de anställda.

Intressant att konstatera här är att Handelsbanken är den banken som klarade sig bäst i den ekonomiska krisen på 90-talet, aldrig har sagt upp personal och ligger klart under de andra storbankerna i storleken på bonusar till sina chefer. Att kalla Handelsbanken en orealistisk bankkonstruktion vore svårt även för den skarpaste kritikern.

Mycket forskning inom företagsekonomi har också visat att dagens företag i växande utsträckning är beroende av att de anställda har ett stort engagemang, kreativitet och egen drivkraft. Enligt undersökningar på löntagarägda företag är det ofta de anställdas effektivitet och engagemang som gynnas av att själva äga företaget de jobbar för. Således borde en större andel löntagarägda företag också gynna samhällets produktivitet. Kanske kommer den fjärde industrirevolutionen som allt fler ekonomer talar om att också kräva nya former av ägande för att kunna garantera effektivare styrning och kontroll av produktionen.

Men självklart är inte löntagarägda företag någon lösning på den moderna ekonomins alla utmaningar. Stora problem finns i dessa företag liksom andra företag och exempel på misslyckanden finns det många av. Det vanligaste skälet till misslyckade löntagarföretag verkar vara brist på drivkraft hos ägarna och det ska sägas att oftast är det ett fåtal anställda som arbetar väldigt hårt för att få kooperativen att fungera. På så sätt påminner det också på många sätt om vanliga föreningar där några få eldsjälarna ofta är nödvändigt för att de andra medlemmarna ska känna att föreningen är värd att engagera sig i. Och om företagen produkter inte klarar marknadens krav kommer givetvis företaget tvingas förändras eller konkurreras ut, precis som i ett vanligt privatägt företag. Löntagarägda företag kommer således inte förändra de grundläggande förutsättningarna i en marknadsekonomi.

Trots dessa nackdelar finns det få argument som tyder på att löntagarägda företag på något markant sätt skulle försämra förutsättningarna för en fungerande marknadsekonomi. Tvärtom skulle företagen vara minst lika effektiva (om inte mer) och framförallt skulle vinsterna fördelas mellan de anställda eftersom de samtidigt är ägare. Något som vore en både ideologisk och samhällsekonomisk vinst i en alltmer ojämlik världsekonomi.

De praktiska problemen

I det förslag som Wigforss presenterade på 20-talet saknades ofta konkreta diskussioner om hur dessa företag skulle kunna bli verklighet. Detta är också något som diskuteras en aning bristfälligt i modern forskning på området, men några konkreta slutsatser om utmaningarna finns trots allt:

Bristen på kapital

Ett fungerande ekonomiskt system behöver mekanismer för att flytta kapital mellan olika företag och branscher så att nya idéer kan startas upp och göras marknadsmässiga. För ett vanligt nystartat privatägt företag finns det en mängd alternativ för att hitta kapital. Allt från banklån, riskkapital eller nystartsbidrag från staten. För en grupp löntagare som vill köpa upp sitt företag från den tidigare ägaren

är det mycket problematiskt att hitta kapitalet som behövs. Ett exempel på detta är när de anställda på SAAB försökte köpa upp företaget under den värsta krisen, något som aldrig gick att genomföra därför att kapitalet saknades och eventuella långivare förhöll sig skeptiska.

Konstitutionella och juridiska lösningar

Eftersom löntagarägda företag är ovanliga finns det heller inte mycket stöd eller tips på hur en fungerande struktur skulle kunna se ut. Vem ska vara VD? Hur ska företaget styras? Vem avgör när det är nödvändigt med uppsägningar? Vilket inflytande ska de anställda ha över den exekutiva ledningen? Hur förrättas val av företagsledningen? Vad gör vi vid en konkurs? Osv. Oftast blir det upp till de anställda att pröva sig fram till en enskild lösning som fungerar i just deras företag. Något som tar tid, kostar lönsamhet och ökar risken att misslyckas.

Även lagen om offentlig upphandling (LOU) har visat sig ligga i vägen för löntagarägda företag som sällan klarar konkurrera med stora multinationella företag på en fri marknad. Stora företag har vid flertalet tillfällen visat sig vinna upphandlingar igenom att lägga orealistiskt låga anbud. Detta trots att non-profit företag inom offentlig sektor visat sig ha högre personaltäthet än både kommunal och privatägda alternativ.

Vilka är inkluderade eller exkluderade?

I ett demokratiskt styrt land talar man ofta om demos, dvs. Vilka medborgare som har rösträtt och påverkas av besluten. I ett företag finns samma avvägningar att göra. Hur länge ska du exempelvis ha varit anställd för att få inflytande? Få tycker nog det vore rimligt att den timanställda ska ha samma inflytande över företaget som den som varit tillsvidareanställd i tjugo år, men var drar man gränsen? Och framförallt hur löser man problemet när allt fler anställningar idag sker som tidsbegränsade?

Dessa problem är inte olösliga utan det handlar snarare om att hitta fungerande former för att hantera dem.

Slutsats och representantskapets beslut

I beslutet från årsmötet 2015 skrivs att styrelsen ska ta fram förslag på hur den ekonomiska demokratin kan utvidgas. Ekonomisk demokrati är ett brett forskningsområde som inkluderar allt från statlig socialisering av företag till aktivt ägandeskap igenom pensionsfonder. Trots detta vågar vi oss på ett antal generella förslag till vidare arbete med frågan.

Det är styrelsens åsikt att det i dagens Sverige varken finns opinionsmässigt stöd eller politiska möjligheter att göra omfattande ingrepp i äganderätten såsom löntagarfonderna eller statligt ägande kräver. Däremot finns det anledning att pröva metoder för utökat ägande inom enskilda löntagarägda företag. Detta har också fördelen att det kan prövas i liten skala utan att ändra på marknadsekonomins grundförutsättningar. Styrelsen anser också att arbetsplatsinflytandet inom den gemensamt ägda verksamheten i stat, kommun och landsting bör utvecklas för att stärka demokratin på offentliga arbetsplatser.

Representantskapet beslutade att:

1. Stockholms arbetarekommun driver frågan om att stärka löntagarägda företags möjligheter att verka i relation till den proposition om ny LOU som regeringen planerar till 2017.
2. Stockholms arbetarekommun driver frågan om att LO ska ta en aktivare roll i förvaltningen av sina pensionsfonder för att uppmuntra bättre arbetsvillkor, miljö och jämställdhet.
3. Kommunfullmäktige- och landstingsfullmäktigegruppen stödjer bildandet av nya löntagardrivna företag.
4. Kommunfullmäktige- och landstingsfullmäktigegruppen fortsätter att utveckla arbetsplatsinflytandet inom gemensamt ägd verksamhet.
5. I samarbete med ABF arrangera lokala studiecirkelar tillsammans med exempelvis Tankesmedjan Tiden. På så sätt skulle ett antal av de svåra praktiska frågorna kunna diskuteras redan på lokal nivå och på så sätt höja kunskapsnivån inför en stundande partikongress. (*Se bilaga för frågeställningar till studiecirkelar*)
6. Att styrelsen inom ett år återkommer till representantskapet med ett utvecklat program för utökad ekonomisk demokrati med en feministisk inriktning.
7. Att ovanstående kompletteras med en studiesatsning i Social ekonomi.

Debatten om ekonomisk demokrati är långt från avslutad men det är arbetarekommunens övertygelse att vi är redo att återigen ta frågan på samma stora allvar som den historiskt haft. Viljan att påverka sitt arbetsliv, behoven av jämlikare fördelning av företagets vinster och ekonomins krav på högre kreativitet och effektivitet från de anställda sammanfaller till ett läge då tanken på det löntagarägda företaget känns mer realistisk och nödvändig än någonsin förr. Däremot ska vi inte luras att tro att en mer löntagarägd andel företag per automatik skapar ett rättvist samhälle. För det krävs en kombination av ägandeformer, aktivt fackligt ägande av pensionsfonderna och en omfördelade välfärdsstat. Men löntagarägda företag är trots

det en viktig pusselbit på vägen till det samhälle vi söker. Det ligger därför i såväl socialdemokratins som samhällsekonomins intresse att frågan diskuteras vidare.

Bilaga – Underlag för frågeställning till studiecirklar

Ett antal frågeställningar som skulle kunna ligga som grund för kommande studiecirklar inom området är:

- **Kapitalförsörjning.** Idag finns det en skepsis från många långgivare att ge lån och därmed nödvändigt kapital till nya löntagarägda företag. Metoder för att ge större möjlighet till startkapital behövs. Idag är det exempelvis vanligt att kapitaltillskott i ett företag villkoras med krav på inflytande i företaget, såsom att stora aktieägare i ett företag kräver stort inflytande på bolagsstämmorna. Detta är däremot inte naturgivet utan man bör se över möjligheten att möjliga långgivare skulle kunna ge ett tillskott av kapital till ett löntagarägt företag med fördelaktiga villkor utan att det gav dem rätt till inflytande. Alltså att långgivaren är garanterad ränta på utlånat kapital men att de inte får ökat inflytande på verksamheten baserat på mängden insatt kapital. Om en sådan finansieringsform går att skapa skulle löntagare själva kunna ta upp lån som de sedan betalar av successivt med det gemensamt ägda företagets framtida vinster.
- **Fackliga rättigheter.** Det är ett orosmoln från delar av LO att löntagarägda företag ytterligare kommer skapa barriärer mellan fast anställda och tillfälligt anställda. Men å andra sidan kan resonemanget vändas i motsatt riktning, ett större löntagarinflytande över ägandet skulle kunna minska viljan att tillåta visstidsanställningar. Detta är aspekter som måste diskuteras. Dessutom kan vissa branscher lämpa sig bättre för löntagarägda företag än andra. Modeller för hur sådana potentiella orättvisor skulle kunna hanteras måste arbetas fram i samförstånd med facket.
- **Juridiken.** Frågor om inflytande i ett företag behöver diskuteras. Vem ska få rösta på företagets styrelsemöten? Ska alla anställda ha en lika stark röst eller ska de som varit anställda länge ha flera röster? Vem styr företaget mellan styrelsemöten och hur garanteras inflytande och demokrati även i stora företag? Men även frågan om LOU och hur gällande lagstiftning samt EU-direktiv begränsar eller omöjliggör för löntagare som vill ta över sin egen verksamhet.